

การศึกษาเชิงวิเคราะห์บทละครนอก
พระนิพนธ์ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงภูวเนตรนรินทรฤทธิ์

นางสาว จตุพร มีสกุล

สถาบันวิทยบริการ
วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาวรรณคดีไทย ภาควิชาภาษาไทย
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา ๒๕๔๐
ISBN ๙๗๔-๖๓๘-๒๕๑-๕
ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

**AN ANALYTICAL STUDY OF LAKHONNOK
BY PRINCE PHUWANATENARINRIT**

Miss Chatuporn Misakul

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts in Thai**

**Department of Thai
Graduate School**

Chulalongkorn University

Academic Year 1997

ISBN 974-638-251-9

จตุพร มีสกุล : การศึกษาเชิงวิเคราะห์บทละครนอกพระนิพนธ์ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
กรมหลวงภาณุตนรินทรฤทธิ (AN ANALYTICAL STUDY OF LAKHON NOK BY PRINCE
PHUWANATENARINRIT) อ.ที่ปรึกษา: รองศาสตราจารย์ดร.ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต;
๓๒๘ หน้า. ISBN๘๗๔-๖๓๘-๒๕๑-๘.

วิทยานิพนธ์นี้มีจุดมุ่งหมายในการศึกษาบทละครนอกพระราชนิพนธ์ในกรมหลวงภาณุตนรินทรฤทธิ
จำนวน ๕ เรื่อง ได้แก่เรื่องแก้วหน้าม้า ไกรทอง เทวัญนางकुลา มณีพิชัยและสุวรรณหงส์ในด้านที่มาของเรื่อง
ลักษณะเนื้อหา ตัวละคร แนวคิด คำประพันธ์และการใช้ถ้อยคำสำนวนโวหาร

ผลการศึกษาพบว่าพระนิพนธ์บทละครนอกส่วนใหญ่เป็นการนิพนธ์ขึ้นใหม่ตามเค้าเรื่องบทละครนอก
สมัยอยุธยาและเค้าเรื่องเดิม แต่สร้างตัวละครให้มีลักษณะโดดเด่นขึ้น และปรับเปลี่ยนเรื่องให้เหมาะแก่การ
แสดงละครนอก กวีนิพนธ์เรื่องที่มีตัวเอกฝ่ายหญิงเป็นตัวละครสำคัญที่สุดและเป็นตัวดำเนินเรื่อง
กล่าวคือตัวเอกฝ่ายหญิงมักมีคุณสมบัติเด่นเหนือกว่าตัวเอกฝ่ายชายทุกด้าน โดยเฉพาะฝีมือในการรบและ
คุณธรรม ส่วนตัวเอกฝ่ายชายมีนิสัยอ่อนแอและซลาด เป็นการนำเสนอตัวละครที่มีลักษณะต่างไปจากชนม
เดิม ยกเว้นเรื่องไกรทองเพียงเรื่องเดียวเท่านั้นที่มีตัวเอกฝ่ายชายเป็นแกนของเรื่องและมีบทบาทเด่นกว่าตัว
เอกฝ่ายหญิง ด้านแนวคิด พระนิพนธ์บทละครนอกทุกเรื่องให้ความสำคัญแก่ศักยภาพของมนุษย์ว่าสามารถ
แก้ไขปัญหาชีวิตได้ด้วยคุณธรรม สติปัญญา และความสามารถของตน ด้านลักษณะคำประพันธ์และการใช้ถ้อย
คำสำนวน ได้รับอิทธิพลจากวรรณคดีอยุธยาและวรรณคดีร่วมสมัย แต่กระนั้นก็มีลักษณะเด่นคือ ใช้สำนวนพื้นบ้าน
ร่วมกับกลอนบทละคร การใช้สำนวนไทยที่ดัดแปลงขึ้นใหม่และการใช้ถ้อยคำสำนวนที่สะท้อนภาพสังคมในสมัย
ที่แต่ง

เนื่องจากพระนิพนธ์บทละครนอกมีเนื้อเรื่องที่สนุกสนาน ปรับเปลี่ยนเนื้อเรื่องและบทบาทตัวละคร
ให้สอดคล้องแก่การแสดงได้ดี และใช้ภาษาที่สื่อความได้ชัดเจน ทำให้พระนิพนธ์บทละครนอกเป็นวรรณคดีที่มี
คุณค่า เหมาะสมทั้งแก่การอ่านเพื่อความบันเทิงและการนำไปใช้แสดงละครซึ่งเห็นประจักษ์ชัดมาจนกระทั่ง
สมัยปัจจุบันนี้ เพราะกรมศิลปากรได้นำพระนิพนธ์บทละครนอกมาใช้แสดงให้ประชาชนได้ชมหลายครั้ง

ภาควิชา ..... ภาษาไทย .....
สาขาวิชา ..... วรรณคดีไทย .....
ปีการศึกษา ๒๕๕๐ .....

ลายมือชื่อนิสิต ..... จตุพร มีสกุล .....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา .....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม .....

##C710027 : MAJOR THAI LITERATURE
KEY WORD: ANALYTICAL STUDY/LAKHON NOK/PHUWANATENARINRIT
CHATUPORN MISAKUL : AN ANALYTICAL STUDY OF LAKHON NOK BY PRINCE
PHUWANATENARINRIT. THESIS ADVISOR : ASSOC.PROF.CHOLADA RUENGRUGLIKIT,
Ph.D. 328 pp.ISBN 974-638-251-9

The thesis aims at studying five texts of " Lakhon Nok " by Prince Phuwanatenarinrit : Kaew Na Ma, Krai Thong, Thewan Nang Kula, Manee Pichai and Suwannahong in term of their origins, content, characters, theme, versification and language use.

The study reveals that these texts are mostly rewritten and modified from texts of the Ayudthaya period, with the emphasis on making the roles of characters more prominent, and making the stories more appropriate for performance. Contrary to the convention, the poet usually gives female characters the most outstanding roles, especially when compared with the male characters. The female characters are mostly skillful in warfare and have great virtues, whereas male characters are weak and in need of bravery.

The theme of the texts reflects a greate confidence in the potential of humanity in solving problems with virtues, wisdom and strength.

The versification and language use are influenced by Ayudhaya and contemporary poetry. Yet, the prominent characteristics in the text are the use of folk verse-forms with the verse-form of Lakhon Nok, and the invention of some new idioms and language use reflecting the changing society of the period.

The values of these texts lies in their interesting stories appropriate for performance as well as the vivid language use. These texts are of great values both as texts for reading and for setting as performance. The permancing of these texts proves popular even today through several performances from the Fine Arts.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาควิชา...THAI.....
สาขาวิชา...THAI LITERATURE.....
ปีการศึกษา...1997.....

ลายมือชื่อนิติต จตุพร ธีสกุล
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้สำเร็จได้ด้วยความกรุณาของ รศ.ดร.ชตดา เรืองรัถย์ลิขิต อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ซึ่งให้คำปรึกษาและคำแนะนำอันเป็นประโยชน์ในการวิจัย ทั้งยังช่วยแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยความเมตตาเสมอมา ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอกราบขอบพระคุณ รศ.ดร.ประคอง นิมมานเหมินท์ ผศ.อารดา กิระนันท์ และ ผศ.ดร.สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ที่กรุณาตรวจแก้ไขและให้คำแนะนำต่าง ๆ จนวิทยานิพนธ์มีความสมบูรณ์ถูกต้องยิ่งขึ้น

ขอกราบขอบพระคุณ ศ.ดร. ศักดิ์ศรี เข้มนัคดา ผศ.ดร.คมคาย นิลประภัสสร รศ.ดร.ประพิน มโนมัยวิบูลย์ และ อ.สมบัติ พลายน้อย ที่กรุณาให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่การวิจัยครั้งนี้

ขอขอบคุณ อ.พัฒน์ พร้อมสมบัติ อ.อัศวิทย์ เรืองรอง และเจ้าหน้าที่ห้องเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติที่กรุณาให้ข้อมูลในการทำวิจัย รวมทั้งขอขอบคุณผู้ที่มีส่วนร่วมในการพิมพ์วิทยานิพนธ์เล่มนี้

ขณะที่ผู้วิจัยศึกษาอยู่ในระดับบัณฑิตศึกษา ได้รับทุนการศึกษาจากกองทุน “๒๐๐ ปี กรมสมเด็จพระปรมาธิบดีชิโนรส” ระหว่างปีพ.ศ. ๒๕๓๗ - ๒๕๓๘ จึงขอกราบนมัสการพระธรรมเสนาณี (ถาวร คีตฺตานุกโร) และพระธรรมราชานุวัตร (กมล โกวิท) วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามด้วยความสำนึกในพระคุณเป็นอย่างสูง

จตุพร มีสกุล

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ

บทที่

๑. บทนำ.....	๑
ความเป็นมาของปัญหา.....	๑
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	๔
ขอบเขตของการวิจัย.....	๔
ข้อตกลงเบื้องต้น.....	๔
สมมุติฐานของการวิจัย.....	๕
วิธีดำเนินการวิจัย.....	๕
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	๕
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๕
๒. พระประวัติและพระนิพนธ์ในกรมหลวงวราเนตรนรินทรฤทธิ์.....	๕
๒.๑ พระประวัติ.....	๕
๒.๒ พระนิพนธ์.....	๑๔
๓. เนื้อหาและตัวละครในพระนิพนธ์บทละครนอก.....	๓๒
๓.๑ ประเภทของพระนิพนธ์บทละครนอก.....	๓๒
๓.๒ ที่มาของพระนิพนธ์บทละครนอก.....	๓๖
๓.๓ ลักษณะเนื้อหาของพระนิพนธ์บทละครนอก.....	๔๔
๓.๔ สารสำคัญของพระนิพนธ์บทละครนอก.....	๔๗
๓.๕ ความสัมพันธ์ระหว่างพระนิพนธ์บทละครนอกกับวรรณคดีร่วมสมัย.....	๕๑
๓.๖ ตัวละคร.....	๖๐
๔. ลักษณะคำประพันธ์และการใช้ถ้อยคำสำนวน.....	๑๓๖
๔.๑ ลักษณะคำประพันธ์.....	๑๓๖
๔.๒ การใช้ภาษา.....	๑๕๔

๔.๓ การใช้สำนวนโวหาร.....	๑๗๘
๔.๔ การใช้ภาพพจน์.....	๑๘๕
๔.๕ การใช้ภาษาจินตภาพ.....	๒๒๖
๕. คุณค่าของพระนิพนธ์บทละครนอก.....	๒๓๐
๕.๑ คุณค่าในฐานะวรรณคดีการแสดง.....	๒๓๐
๕.๒ คุณค่าในฐานะวรรณคดีเพื่อการอ่าน.....	๒๓๘
๕.๓ คุณค่าในฐานะวรรณคดีเพื่อการแสดงและการอ่าน.....	๒๘๔
๖. บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	๒๘๑
รายการอ้างอิง.....	๒๘๖
ภาคผนวก.....	๓๑๒
ประวัติผู้เขียน.....	๓๒๘

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย